

Ще́на Дитина

Образ з життя народа в 4-ох актах

UKRAINIAN
DRAMATIC CLUB
написав
Роман Сурмач
KITCHENER ONT.

Вінніпег, Манітоба
1923.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
850 Main St. — Winnipeg, Man., Canada.

Printed in Canada.

241
D. 40

ПЕЩЕНА ДИТИНА

Образ з життя народа в 4-ох актах.

написав

Роман Сурмач

Накладом Української Книгарні
850 Main St., Winnipeg, Man.

ОСОБИ:

- ✕ ІВАН, старий господар. *Бендзак.*
- ✕ ОЛЕНА, його жінка. *Сторожук.*
- ✕ ДМИТРО, їх син. *Косітис.*
- ✕ ГАЛЯ, сирота, їх вихованниця. *Френчук.*
- ✕ МОРТКО, Жид-арендар. *Мурко.*
- ✕ СТЕФАН, свояк їх.
- ✕ ДАНИЛО }
 ✕ ПЕТРО } товариші Дмитра. }
 ✕ ГРИЦЬ }
- ✕ МАРТИН, літ 12 } *Місирчук.*
 ✕ КАСУНЯ, літ 9 } діти Дмитра. *Рітко.*
 ✕ ІВАНЬО, літ 7 } *Романчук.*
- ✕ ПАВЛО старший господар.

(Дієся в перших трох актах в хаті Івана; в четвертім акті в хаті Галі, в присілку того самого села. Між актом другим а третим минає літ 3; між третим а четвертим літ 10. Іван виступає лиш в акті першім; діти Дмитра, доперва в третім і четвертім).

А К Т І.

(Богата хата, серед иншої обстанови стоїть також скриння.)

СЦЕНА І.

(Іван сидить на лаві, недужий, Олена коло нього)

ІВАН. А я тобі кажу, жінко, що то одно тріс-
їть моє серце. Дав би Бог нажитися хліба свя-
того, майна у нас доволі, одна лиш дитина, та не
по мому ведеся.

ОЛЕНА. Не говори так, Іване. Видиш, мо-
лоде, пусте, а з часом прийде до розуму. Чи то о-
дин пустує? А ще при батьку, матері! Опісля од-
нак приходить пора статку. Так і наш Дмитру-
ньо. Пустує, бо молодий.

ІВАН. Ні, жінко! Йому двацять п'ять літ. У
його віці я вже тяжко робив на хліб святий. Ми
прецінь зачали від нічого, а якось Бог благосло-
вив. Боюся, щоби по моїй смерті не пішло те
все з вітром, та не попалося в чужі руки.

ОЛЕНА. Чого боятися! Таж Дмитруньо ще
не найгірший. Що не прикладає рук за багато до

роботи, то і ти сам того не хотів би; славити Господа є у нас кому робити. А що часами забавиться в коршмі, то і то нічо злого. Ліпше нехай вишумієся заки молодий, як опісля.

ІВАН. Коли бо люди кажуть, що чим горнець закіпить то і черепок тим воняє. Дмитро хлопець здоровий, сильний а до роботи не береся. Се не добре! Від дитини ти покривала його. Най там, та най там! А хто покривати його буде, як нас не стане? Я слабий, — нині-завтра!

ОЛЕНА. І не соромно тобі, чоловіче боятися за власну дитину? Сеж кров наша! Я мати, я знаю, у него серце добре, хоч розум пустий. Не бійся, одружиться, стане статочний, возьмєся за діло, майна у трое придбає.

ІВАН. Досить би було, як би заховав то, що Бог дав. А я все таки боюся. Він начеб відчужився від мене. В очі не гляне. А то не добре, коли дитина сторонить від рідного батька.

ОЛЕНА. Здаєся тобі так. Не бійся! Вийдуть з него люди, ще й які! От нема що відкладати, зробимо весілля. Галя буде якраз доброю жінкою для него!

ІВАН. Та чи Дмитро буде для неї добрим чоловіком? А вона сирота! А нуж він завяже їй світ і долю? А за сироту Бог карає більше, як за рідну дитину.

ОЛЕНА. Не бійся! Галя любить Дмитруня,

хоч він як ти кажеш і ледащо. Разом росли, разом і далше будуть жити.

ІВАН. Добре, що вона полюбила його, а Бог знає, що він собі думає — гадає? Галя не є дівчина бідна, за нею хата по матері і три морги поля. Вона знайшла би собі пару, а ту хто знає, яке життя судилось....

ОЛЕНА. Хиба ти вже і Бога в серцю не маєш так судити власну дитину. Сеж гріх! Він з роду не зробив нічого лихого, тільки що пустий — страшне нещастє!

ІВАН. Га! дійся воля Божа! Я тобі стара кажу лиш одно, що не дай Боже, аби в гробі на-рушились мої кости, як би Дмитро став колись зневажати тебе. Та ти його плекала, ти відповідай перед Богом. Я все казав своє: „Ей, мати, мати, не пести так сина, бідна на світі пещена дитина!“ На твоє слово здаюся! Мені життя хиба вже й не має, з кожним днем тяще жити, смерть за плечима. Хочеш, я запишу майно ціле на Дмитра, хоч волів би я записати половину на тебе, та будь по твоєму! А коли Галя, як кажеш, його любить, а він її, то поблагословимо їх, нехай перед смертю я побачу їх під вінцем.

ОЛЕНА. І все гаразд буде! Спустися на мене, я-ж певно добра їм бажаю.

СЦЕНА II.

(Ті самі і Галя входить.)

ГАЛЯ. Тіточко! Я вже з поля вернула. Бараболі вибрані до чиста, а вечером буде толока. страх велика.

ОЛЕНА. Добре Галю! Я все приладила. В старій хаті ліплять пироги, капуста вариться. — А Дмитра нема при роботі?

ГАЛЯ. Був зразу, та пішов. Чогось зажурений.

ОЛЕНА. Господи! може слабий!

ІВАН. Не бійся, не буде йому нічого. Слухай но Галю, Я хотів з тобою де-що побалакати.

ГАЛЯ. Слухаю вас вуйку!

ІВАН. Видиш, як то рік іде за роком. Недавно здаєсь, ти була дитиною, яку померла твоя покійна мама. (Галя заслонює очі запласкою.) Не плач дитино, не плач. Ти була все добра і чесна, а ми любили і любимо тебе як свою дитину. Та видиш, пора і тобі оглянутись за своєю судьбою, час знайти чоловіка. Ти дівчина не убога, можеш вибирати, а може вже і вибрала кого?

ОЛЕНА. Е! чого соромиш дівчину, хотів, аби дівка йому таке сказала, що і рідному батькові не скаже. Видиш, Галю, говорім таки з кінця: Я знаю, що ти таки любиш Дмитруся. Разом ви вирости, тай жийте далше в щастю. І масток

в одних руках останеся і я буду знати, що має невістку, якої і під сонцем не найшла би.

ІВАН. І я бажав би собі того! Може при тобі він постаткує і будете жили в гаразді і любові, як ось ми жили. І моя кєрвавиця не піде дармо. Но що, скажи, Галю, маєш охоту піти за него?

(Галя засоромлена закриває очі.)

ОЛЕНА. Скажи, дитино, скажи! Ніхто тебе не силює, та з доброго серця скажи: чи хочеш Дмитра?

ГАЛЯ. Вуйку, тіточко! (цілує їх в руку.) Ви були для мене такі добрі, начеб тато-мама. Я зросла у вас і деж мені шукати иншого життя. А коли Дмитро схоче мене, я піду за нього, аби бути все разом з вами.

ІВАН. Добра дитино! Та чи любиш ти його?

ОЛЕНА. Знов за своє! Та любить, любить, ще і як? Або такого хлопця як він де найде? А як гуляє! Правда, Галю? Видиш старий, як покрасніла? Ой, ти, моя невісточко!

(Галя цілує її в руку і утікає.)

СЦЕНА III.

(Ті самі, але без Галі.)

ІВАН. Тепер я спокійний, най дієся воля Божа! Подай мені стара палицю, я піду приладжу

що потреба для добрих людей, що прийдуть на то-локу, а вечером оповістимо людям тай зробимо сватаннє. Може воно на щастє вийде. (Виходить)

СЦЕНА IV.

ОЛЕНА (сама). На мойому стало! Коби лиш Дмитруньо мав розум. Старий не знає всего. Він минувщої неділі завинив в коршмі цілих два золотих, мусілам Жидови дати три чвертки нового жита. Та най там! Молоде — пусте! Потому буде инакший. Він не зробить мені кривди, я-ж так дбала за нього! (Глядить в вікно.) О йде вже, певно голодний.

Входить Дмитро.

СЦЕНА V.

(Олена, Дмитро, свита на опашки, люлька в зубах.)

ОЛЕНА. А ти де був так довго? Я ждала й ждала, а тебе як нема, так нема і полуденок зимний.

ДМИТРО. Дайте мені мамо спокій. Я маю свою журбу.

ОЛЕНА. Що ти може слабий. Бійся Бога! Може тобі що зварити? Смаженицю, яечко, може курочку, скажи!

ДМИТРО. Не хочу нічого! А Мортко не буг може?

ОЛЕНА. А його чого тут? Може ти знову що завинив? Бійся Бога, Дмитруню!

ДМИТРО. Та де завинив! (до сцени) ще готів Жидисько до старого піти! (голосно) Я так питаю тільки.

ОЛЕНА. Не був Жидисько! Слухай, Дмитрусю, я тобі щось хочу сказати. . . .

ДМИТРО. То кажіть!

ОЛЕНА. Видиш, батько їде завтра до міста на тебе цілий ґрунт записати.

ДМИТРО. Але? (до сцени) Коби та Морткови сказати то не пащекував би.

ОЛЕНА. Та то не все ще. Треба, аби ти оженився!

ДМИТРО. А мені того на що?

ОЛЕНА. Який же ти! Та що ти будеш за господар без жінки. Люди будуть сміятися.

ДМИТРО. Воно правда! Як треба, то я й ожениюся.

ОЛЕНА. Ми вже то уклали все, возьмеш Галю.

ДМИТРО. А чому її конче? Га?

ОЛЕНА. Ах, який ти! А деш ти ліпшої жінки знайдеш? Вона так тебе любить дуже, роботаща, тиха і майно має своє, чого ти хочеш більше?

ДМИТРО. Та мені все одно! Коби до роботи була складна. Як женитися, то женитися. (до

сцени) Ех, коби той Мортко де ноги поломив.

ОЛЕНА. (цілує його). Я знаю, що ти добра дитина і любиш тата і маму. Тільки прошу тебе, статкуй вже, не гризи батька. Видиш, я все покриваю, батько нічого не знає, а дізнаєся, то і померти готов з журби. Оженишся, станеш господарем, при жінці, дітях, буде тобі з роси води все плисти. А тепер я загляну до старої хати, вечером буде толока і сватання. (хоче іти, вертаєся від дверей і цілує його в голову). Тільки статкуйся мій сину, не гризи мене більше, мій ти ангелику (виходить).

СЦЕНА VI.

ДМИТРО (сам). Буде мені ангелику, як Жидисько піде до старого. Десь винюхав злодій. Як би його залагодити? Скажу, що батько ґрунт записує, не повірить. Матері сказати, якось соромно. Хиба ночею витаскаю зі три кірці пшениці. Ануж дізнаються. Е, коби через завтра! Як батько ґрунт запише, то вже тоді пропало. Маєш, Мортко вже жене, як навіжений. Буде ту празник. . . .

Зачекай Мортко

СЦЕНА VII.

(Дмитро і Мортко.)

МОРТКО (задиханий). То ти такий? Так бє

гацке дитина? Чекай, дам я тобі тепер. Чекай!

ДМИТРО (сіпає його за рукав). Та тихо, Жиде, тихо!

МОРТКО (верещить). Що то тихо, я за моє кривда маю тихо бути, я буду кричало на ціле село, на ціле світ. За що тихо, чекай, я вже буду тобі тихо, ти зло. . . .

ДМИТРО (перебиває). Мовчи! Слухай Жиде: Батько мені завтра записує ґрунт, я тобі зверну.

МОРТКО. Що, ґрунт! Твій отець мудре чоловік, він такому свиня, як ти, ґрунт не запише. Що мені завтра! Я нині хочу мати свою кривде. . . .

ДМИТРО. Та не верещи. Хочеш, я тобі вночі витаскаю три мішки пшениці.

МОРТКО. Що? Я зі злодійске пшениці не буду торгував. Я тобі покажу! Я тобі буду, ти. . . .

*Входить
Олена*

СЦЕНА VIII.

(Ті самі і Олена).

ОЛЕНА. А що то таке? Ти, Жиде, чого так верещиш?

МОРТКО. Чого верещу? Питайте його, чого я верещу.

ДМИТРО (до сцени). Хиба під землю сховаюся. . . .

МОРТКО. Ви богачі! Ви кричите: Жид злодій, а ваш син що? га?

ДМИТРО (сіпає його за рукав). Тихо!

МОРТКО. Що тихо! Він в ночі з друге злодій розбив моє льох, забрали сир, яйці, масло, сметани і курку було зарізане. Вони то все взяв і у тої Марини робили баль. Я моє шкоде не да-рує, то є кримінал, то рабунок.

ОЛЕНА (до Дмитра). Дмитруньо, може се бути? І ти мав би пуститися на таку погань? (Дмитро дивиться в землю). Бідна моя головонько, чого я діждалася! (плаче).

МОРТКО. Що то плакати! То не марниця. Я пішло по шандарі як вони того паніч закують і відставлять до кримінал, то тоді будете і плакати.

ОЛЕНА. Що ти мою дитину запакуєш до криміналу? А не діждеш ти того!

МОРТКО. Що дитина? Добре дитина! То злодій, не дитина. Я собі рахую страти, а ви ка-жіть своєму чоловікови, щоби воно мені зараз за-платило, бо як ні, то шандар нині буде.

ОЛЕНА. Слухайте Мортку! Я не хочу своєму чоловікови ні словечка казати. Нехай о тім люди не знають, а я вам дам, що схочете вже.

МОРТКО (до сцени). А гіт хойдіш! (голосно). У мене є таке шкоди: Яєць було два копи, то

є по 12 шісток, то є цвай ранеш міт а фєрціг, а з кожде яєць було би курки, то я рахує фінф ранеш, а цвай міт а фєрціг, дус іст а зєкс ранеш міт а фєр шіпеле. А масло, а сир, а сметану, а за муку, а курку що було зарізане, то разом 15 ринських: а за мой страх і що моя Суре не має яєць до кугель то разом 17 ринське, а процент — та 20 ринських, як оден крайцар.

ОЛЕНА. Видиш Дмитре, де веде тебе пустота! Чекайте Мортку, я перед празником вам віддам до чиста.

МОРТКО. Як? Перед празник? А моє сир і масло і курки не чекало на празник. Я хочу зараз гроші, а як ні, то шандар вже іде, чекайте, я вам дам празник.

ОЛЕНА. І щож я пічну бідна. Старий як дізнаєся, то умре з розпуки. Ой, Дмитре, Дмитре, чи ти Бога не боїшся! Що я пічну, що я зроблю. . . .

МОРТКО. Ну, скоро, бо я маю у себе в хате що робити. Кличте старий, а ні, то я йду до вїйт!

ДМИТРО. Мамо, радьте що. Тато мають у скрини покладні гроші, візьміть, дайте Морткови, а потому доложиться.

ОЛЕНА. Дмитре! Дмитре! Таже ти знаєш, що тоті гроші призначені на боже, се гріх рухати. А отець як би дізнався. . . .

ДМИТРО. Та на що татови знати.

МОРТКО. Таки так! Що то на боже. Пан Біг не потребує а Дмитро потребує. На що йому, аби він сидів в кримінал. Воно зробило збитке, ну, а ви залатайте того збитке.

ОЛЕНА. Так я маю начеб злодійка обкрадати свого чоловіка. Матенько Пречиста! За що мене караєш. . . . (плаче).

ДМИТРО. Та не плачте, мамо, бо тато готові прийти. Скорше залагодьте Жида, най щезає з хати. Ну, мамо, а я буду дивитися, чи хто не йде.

(Стає коло вікна, Жид на переді сцени усміхнений. Олена дрожаючи бере ключ зза образа, відчиняє скриню, виймає гроші і дає Жидови мовчки).

МОРТКО. Ну і кінець. Що за клопіт. Або вас хвалабу не стати, чи що? А тепер, аби люди не знали, ви мені за моє вигоде дайте яке дарунок.

ОЛЕНА. Добре, добре, пришлю тобі курку, та мовчи лиш.

МОРТКО. Що таке курка, за такий інтерес дурне курка. (Дмитро сіпає його за рукав). Та най вже буде курка. (до Дмитра тихо) А той три корці памятай! Ну, ну! Бувайте здорові (виходить).

СЦЕНА IX.

(Ті самі без Мортка. Олена сидить на лаві і плаче.)

ДМИТРО. Та не плачте мамо. Воно так знаєте з пустоти. Хлопці та і я з ними. . . .

ОЛЕНА. А як батько довідається. Ще в нинішній день. . . . Я клялася, що ти будеш добрий, а ти. . . . (плаче).

ДМИТРО. Цить вже цить! Я такого вже більше не зроблю.

ОЛЕНА. Але не зробиш? Видиш, кільки я мучуся через тебе, а ти мене гризеш. Мій Дмитруню не пустуй вже. От нині свати будуть, не гризи мене, мій соколику любенький.

СЦЕНА X.

Входять

Павло і

Іван

(Ті самі і Павло).

ПАВЛО. Слава Ісусу Христу! А що кумо, будемо медок попивати, дітей заручати?

ОЛЕНА. Га! Треба, коли така божа воля.

ІВАН. А меду хіба не найдемо. У Мортка злодії мусіли *узяв* украсти, а свого таки не маємо.

ПАВЛО. Обікрали Жида, щось украли пів копи яєць, грудку масла і курку обскубану. А таки Жид має розум. Ми його подибали, — ка-

же, що не буде за свою кривду допоминатися, аби людські діти не мали біди. (До Дмитра) А ги що, облизуєшся, сватання буде нині. А просто тримайся хлопче!

ІВАН. Слухай Дмитре! Час тобі стати на мєє місце. Видиш, я слабий вже, немічний. Тобі хочу здати все, щом придбав. Я зачав з нічого і добився хліба. Тям, що гріхом непростеним було би стратити і пустити отсе добро. Я не пожию довго, мати і жінка при тобі стануть, ти будеш господарем. Навчати тебе не буду. Май Бога в серцю, то будеш щасливий, а если ні, то сам собі завиниш.

ПАВЛО. Так, Дмитре, слухай батька і повинуйся. А за те, що сватають тебе з Галею, то цілуй мені батька сейчас в руку. (Дмитро цілує Івана в руку, а той Дмитра в голову).

Вводять
Галю

СЦЕНА XI.

(Ті самі і Галя.)

Галя (вбігає). Вже толока йде! Час ладнати до вечері.

ІВАН. Но, ходи сюда Галю! Що ти ще не прибрана, а свати прийдуть.

ОЛЕНА. Вона знає, що і без рушників молодий не втікне від неї.

ІВАН (бере її за руку і лучить з рукою Дми-

тра). Дай вам Боже того щастя, яке я зазнав з моєю жінкою. Будете щасливі, то і мені буде легше в гробі лежати.

ПАВЛО. Е, хто би там говорив о гробі. Ліпше ладнайте на обійстю столи, людей, щейно не видно. Музиків треба покликати.

ОЛЕНА. Но, то ти Дмитре побіжи до Куцого Семка, най приходить з музиками. Ти Галю іди до комори, ладнай рушники, я вже сама буду коло людей поратися. (вибігає).

Дмитро Галю і Олена вибігають
СЦЕНА XII.

(Ті без Олени, Дмитра і Галі. За сценою чути спів тихший, потім голосніший. Павло глядить в вікно, Іван молиться перед образами).

СПІВ.

Благослови Боже
Зиму зимувати,
Господарям, господинням,
В щастю проживати.

Благослови Боже
Ще й Дмитруньови,
Щоби добре ся ховали
Коні і корови.

Благослови Боже,
Благослови Галі,

Щоб на пряла, тай придбала
Собі на коралі.

Вийдіть господарі,
Вийдіть нас витати,
Заставляйте столи довгі
Толоку справляти.

(За сценою музика грає дрібненької досить тихо)

Всіх
Олена

СЦЕНА XIII.

(Павло виходить, вбігає Олена).

ОЛЕНА. А ходи старий! Вже суть на обій-
стю.

(Музика грає сильнійше).

ІВАН (кінчить молитву).но ізбави нас
от лукавого. (виходить).

(Музика грає даліше, Заслоня спадає.)

Кінець акту I-го.

А К Т II.

(Сцена та сама що і попередня).

СЦЕНА I.

(Галя вже яко замужна жінка сидить при кужелі, на другій лаві. Олена плаче).

ГАЛЯ. Не плачте мамо! Плач не допоможе нічого !

ОЛЕНА. А що мені робити? Чи думала я, що доживу такого? Ще року нема, як покійник помер, а вже тут цекло в хаті. Мабуть і сам Бог забув за нас. Та і певно! Гроші призначені на Боже, загарбав той Ірод, все пішло з вітром. Ой сповняються слова мого небіщика, сповняють..

ГАЛЯ. Бог батько! Може і для нас засвітить коли сонічко.

ОЛЕНА. І як мені не плакати. Я завязала тобі долю. Ти молоденька, ледво що другий рік

за мужем, а вже виплакала ти свої очі. А прецінь не таке щастє тобі судилося.

ГАЛЯ. І чим же ви мені виноваті? Сама я хотіла того щастя, сама його і маю. Так з віку мусіло бути записано для мене, такого і діждалась.

ОЛЕНА. Батьківські гроші зі скрині минулися. Все прогайнував той ледащо, протратив і то, що на Боже дане, а майно ціле зводить на ніщо. Бідна, бідна моя щербата доле. . . .

ГАЛЯ. Одного, то ще не знаєте. Дмитро продав вчора бики.

ОЛЕНА. Господи! Що ти кажеш!

ГАЛЯ. Щиру правду. Нині прийшли Жиди і забрали ще досвіта. Я питала за гріш, та ще. .

ОЛЕНА. О! не говори! Твоє біле тіло почорніло від побоїв. Карає нас Бог, тяжко карає.

ГАЛЯ. Занадився до корчми, а там всяке дранте чіпаєся його. Жид як пявка ссе його, рахує Бог знає що, тай з розуму його зводить.

ОЛЕНА. Бодай я його була дитиною на марах побачила, як мала діждатися такого. . . .

ГАЛЯ. О, не кленіть! То ваша дитина. Ди-

віться, яке мое життя. Інша жінка не раз а сто разів була би кинула таке життя, а я терплю і терпіти буду доти, доки сил мені стане.

ОЛЕНА. І чого то прийдеся нам ще дожити. Добре казав покійник, що на старости прийдеся мені іти з торбами.

ГАЛЯ. Доки я живу ще, доки у мене десять пальців, доти не підете ви за прошеним хлібом. Ви мені були все начеб рідна мати, я від губи собі відйму, вижебраю, а для вас мусить все бути. Та може Бог дасть, що зміниться воно ще, може і в нім зворушиться серце.

*Входить
Павло*

СЦЕНА II.

(Ті самі і Павло.)

ПАВЛО. Слава Ісусу Христу.

ГАЛЯ. Слава на віки! Просимо в хату, вітайте гостей.

ПАВЛО. Аж лядно мені вступати в вашу хату, а колись, який тихий мир був тут, аж серце радувалося.

ГАЛЯ. Не збільшайте матері жалю. Жаль не допоможе тут нічого, а як Бог не відмінить того, то людська поміч не вспіє нічого.

ПАВЛО. Я хотів вам сказати, щобисьте яку радили раду. Дмитро не в корчмі вже третій день, а тепер сваряться з Жидом за гроші.

ОЛЕНА. Таж вчора продав бики.

ПАВЛО. Знаю і тоє! За бики не дістав пі крайцара, то взяли з міста Жидки за якесь давне.

ГАЛЯ. Не знаю, що робить він з тими грішми. Пропали гроші, що лежали в скрині, тепер і статок нищить. За покійного батька Жид не смів ногою стати на тім обійстю, а тепер він гостює тут майже що дня.

ОЛЕНА. А наше житте не виносиме. Наймит ніякий утриматися не хоче, Галя руки вже собі відробила, бики продав, коні продав, і чим обробити святу земельку. В хаті ні дня, ні ночі. Коли прийде, тоді і пекло чиниться. Посудину бє, лає, клене. . . .

ПАВЛО. Добре, що бодай небіщик не дожив того. Чесна душа був! Начеб перечував праведник. . . .

ГАЛЯ (глядить у вікно). Ось і він йде і то не сам, а з двома своїми невідступними товаришами, з Петром і Грицьом.

ОЛЕНА. Всі три вони однакові, жаль, що людьми називаються.

СЦЕНА III.

(Ті самі. Дмитро, Петро і Гриць. Гриць урлю-
пник у військовій шапці.)

ДМИТРО. А ворота чого залерті, не зна-
єш, що іде господар, на розтіж мені мають бути
відчинені.

ГРИЦЬ. А сервус пані матко, що чувати
коло вас? І ви тут Герр Павло. Ві гейц ферфлю-
хта Багажа!

(Сідають на лавках).

ПАВЛО. Ти, Грицю, не будь дурний, а гово-
ри до мене по християнськи. І я був при війську,
служив не два місяці а три роки і старшим був,
а в дурня не пошиваюся.

ДМИТРО. А ти що тут паношишся в моїй
хаті. Ти чого тут заліз? Га?

ПАВЛО. Тебе не бул^о на світі, а я бував
тут. Не умієш пошанувати людей і їх сивий во-
лос, то пошануй бодай святі образи і скинь шап-
ку.

ДМИТРО. Що, ти мені будеш щось розказу-
вати! Мені, господареві, богачеві, ти діду! Ану
Грицю, Петро, накрій голову, чи як то там по

вояцькому. А ти (до Павла) вон мені з моєї хати, з очей мені, бо тя (хоче кинутись на Павла).

ОЛЕНА (до Дмитра). Проч негіднику! То, я, стара матір! Може не пізнаєш мене п'янице? Кого гониш з хати? Того, що начеб за брата був твому батькові?

(Дмитро опускає голову і сідає)

ПАВЛО. Не потребуєш мене гонити, я і сам піду. Памятай однак, на мої слова. Схаменися! Не зогиджай пам'яті праведного батька свого. Завернися з блудної дороги, заки час, бо опісля з торбами підеш. (виходить).

СЦЕНА IV.

(Ті самі без Павла.)

ГРИЦЬ. Ферфлюхтер керл. Де він знає, що то є гальт Мавл або Швайнкерл!

ДМИТРО (понура до Галі). Їсти сип, бабо, чулась?

ГАЛЯ. Чую, добре чую. (Ставить миску і ложку перед нього.)

ДМИТРО. То що, каша? А вдавилабисься! М'ясо де?

ОЛЕНА. Не празник нині на м'ясо, Страва помащена, їдж! І такої ти не варт.

ДМИТРО. А ви не відзивайтесь. Сидіть як

вам добре. Диви Петре, у мене добра жінка, кашу мені перед ніс тиче.

ПЕТРО. Ка, ка, ка, ка. . . . кааашу, ха, ха, ха, ха!

ГРИЦЬ. Глід рехтсшавт! Габахт. У нас навітє вурдинанци дістають галб ффунт Фляйш, а ту господарєви дають кашу під ніс.

ПЕТРО. О, я! Го спо, спо, спо дааа ре, да ре ви каааа. . . . ка ка шу даа да дає!

ДМИТРО. Ей лють мене бере! Бабо! ковбаси, сала криши мені. . . .

ГАЛЯ. Ні крихиточки ковбаси у нас, ані шматочка сала. Було, минулося, купити нема за що.

ДМИТРО. Минулося! Самі зїли! Розсадило би вас. Нема сала! То на! Маєш і свою кашу. (Кидає на нею мискою.) З очей мені! Іди, ріж курку, корову, що хочеш, аби мені мясо було! Чуєш?

ГРИЦЬ. Так! Суп унд Фляйш. Порціон і Цубайс. . . .

ПЕТРО. Цу-цу-цу бас.

ДМИТРО. Я вас научу! Я господар перший на ціле село! Я як пес буду їсти кашу.

ОЛЕНА. Пожди, бо прийде час, що і хліба будеш просити.

ДМИТРО. Ей, мамо, не дрочіть мене! Сидіть тихо!

ГРИЦЬ. Субординація! Бо инакше Гайнбін-да і кінець!

ПЕТРО. Та а а ки.... ко.... ко о.... о не.... ць.

*Входить
Стефан*

СЦЕНА V.

(Ті самі, входить Стефан)

СТЕФАН. Добрий вечір! Добре, що застав тебе, Дмитре!

ДМИТРО (скидає шапку). А чого тобі треба?

СТЕФАН. Сам не знаю, як зачати! Найліпше просто з кінця. Може би ти поратував мене. Видиш у мене нещастє, жінка, твоя тітка недужа, конче до дохтора треба. Зроби ласку, позич пятаку, на відробок, не пожалуєш.

ДМИТРО. А що ти думаєш, що я Жид, аби зичив дідам гроші? Іди до Жида! Я маю, то для себе маю, а зичити не буду.

СТЕФАН. Таже ти свій, поратувати можеш.

ДМИТРО. А коли мені не хочеся, і що ти мені зробиш? Як ти дід, то я тобі маю гроші давати? А не діждеш ти того....

СТЕФАН. Инакший був твій батько, Дмитре!

ДМИТРО. То йди до старого! Най тобі позичить, а мені з очей.

ОЛЕНА. Дмитре! Сеж твій дядько!

ДМИТРО: Дідько бери всіх дядьків-дідоводів.

ГРИЦЬ. Так! Цум Раппорт!

СТЕФАН. То дай же тобі Боже, аби не зазнав, що біда. В твоїй хаті не стане моя нога. Та діждуся ще, що ти прийдеш до мене. Будь певний, що щирим прийму я тебе серцем. Оставайте з Богом сестро! (Виходить.)

СЦЕНА VI.

(Ті самі, без Стефана).

ОЛЕНА. І свої, і сусіди, всі нас покидають. Видно, що відцурався нас Господь Бог, коли добрі люди хочуть забути на нашу хату. Ой, Дмитре, Дмитре, бодай я тебе була малим поховала, як мала діждатися такої потіхи. . . .

ДМИТРО (удає що не чує — до Галі). А ти що там ревеш як коза, — їсти мені, чуєш!

ГАЛЯ. І щож я тобі дам їсти? Знаєш, що в коморі нема нічого, курки різати не буду, щож хочеш ще?

ДМИТРО. Ох, коби мені не чужі люди! От Грицю, Мортко іде, диви, до мене!

ПЕТРО. А а а я Мо-мо-рттко!

ОЛЕНА. Злий дух занадився до нашої хати. (Галя переходить і сідає до кужелі).

Вчогить *Мортко.*
 СЦЕНА VII.

(Ті самі і Мортко).

ДМИТРО. А ти, Жиде, чого тут?

МОРТКО. Ну, якто чого? Я ішло собі селом, коло ваше хату, тай думаю, треба вступати і вас відвідати. Я і дарунок приніс. (Показує на кишеню і значучо моргає на Дмитра, потім вказує на Олену).

ДМИТРО. Не бійся нічого! Став фляшку на столі.

МОРТКО (виймає з кишені фляшку і ставить на столі). Ну, бо перше, як жили ваші татуньо. . . .

ОЛЕНА. То жидівська нога не сміла стати в хаті, а горівкою не заносило тут. Тепер инакше. . . .

ДМИТРО. Ая! Инакше! А вам зась до того: (не до Гриця) здоров!

ГРИЦЬ. Сервус Шнапс!

ПЕТРО. На на на — на. . . . здо. . . . ро. . . . ро. . . . вле!

МОРТКО. Ну, то може би ми поговорили о Гешефт. Я за тим прийшло. Ви мені казали прийти. На що ми маємся в коршмі рахувати. Ви свій пан, таки багатий пан, а я бідний Жидок маю до вас ходити. Таки а зой! Ви мені завинни-

ли за квіт від наш рахунок 30 риньські, а що в мое Суре, то вже мені не до того.

ОЛЕНА. Господи Боже! Дмитре, що завинив ти тільки?

ДМИТРО (до Жида). Завинив, то віддам, а ти чекай.

МОРТКО. На що вам таке клопіт. У вас є в скрині гроші, у мене таке біда. Заплатіть, на що люде мають сміятися, що у вас нема грошей.

ДМИТРО. Твоя правда! (Пє з фляшки.) Бабо, давай ключ від скрині!

ГАЛЯ. І на що тобі? Знаєш, що в скрині нема вже ні крайцаря. Все вицяв, все минулося і то, що на Боже було. . . .

МОРТКО. Що то на Боже? Хлоп як пє, то на Боже, бо він все каже: дай Боже. . . .

ДМИТРО. Що, вже нема гроший, де ділися?

ГАЛЯ. Сам знаєш, власними виніс руками.

ДМИТРО. Знаю я, що дієся у мене в хаті. Гей, мамо! Ви мусілися добре пожити грошиками зі скрині, що?

ОЛЕНА. Слухай Дмитре! Не зобиджуй мене. Не роби власної матери злодієм!

ДМИТРО. Овва! Бідні ви! Правда, нічого не знаєте. Давно тому, як украли татови цілу десятку зі скрині. Мортко видів тото.

ОЛЕНА. Так, украла я, аби покрити тебе

перед криміналом. Видно, за тебе Бог карає так тяжко.

МОРТКО. Ну, нема грошей, що буде? Я чекати не хочу; а ще є оден квіт! Підемо на суд.

ДМИТРО. Мовчи, Жиде! Що то я дід, чи що? У мене поле, ґрунт.

МОРТКО. То спродай кавалок, я куплю. Той вагумінок, на що вам. Я доплачу!

ОЛЕНА (зривається). Що, нехресте! В моїй хаті будеш юдити його, аби спродавав батьківський ґрунт. Злодії! Що обкрадаєте нас! З хати мені! Я робила на ґрунт сей, кровю його зливала (хапає за кочергу). Вон, бо тя на смерть забю (хапає за фляшку і викидує вікном). Вон, що-би і духом твоїм туди не занесло.

МОРТКО (утікає до дверей.. Ну, ну, що є, здуріло старе бабе, ну, я піду, але я буду скаржити за моє гонорже! ну, ну, чекайте!

ОЛЕНА (до Гриця і Петра). Забирайтеся п'яниці, волоцюги, злодії! З хати мені!

ПЕТРО. Та, я-я пі... і... і д д д ду....

ГРИЦЬ. Кріґскомпаніє, альзо абмарш! (Оба утікають, Олена кидає кочергу, накриває лице руками і плаче).

СЦЕНА VIII.

ОЛЕНА. А то діждалася я потіхи!

ДМИТРО (що сидів весь час понуро, підходить до плачучої Галі). То ти, добра жінко, стра-
ви для мене не маєш, а гроші вибрала зі скри-
ні? (Тягне її за рукав на середину столу).

ГАЛЯ. Бог з тобою, я не брала ні крайцаря.

ОЛЕНА. Стій, п'янице проклятий!

ДМИТРО. Проч від мене! (видираєся), а то
все мені одно! Ви на моїм хлібі осмішаєте мене
перед людьми, мене, господаря? Ех! (Підносить
руку на Олену, Галя хапає його зі заду).

ДМИТРО. Так? То я злодія взяв собі в хату?
Хто тут господар, хто, кажи (тручає її, так, що
Галя заточуєся в зад сцени). Заблю тебе суко...
(Хоче кинутись на ню, Олена хапає його за ру-
ку).

ГАЛЯ (пристрасно). Що? На матір кидаєш
ся? Хочеш, мене бий, катує, мордує, а як на ма-
тір піднесеш руку, то тя заблю ножем, задушу,
чуєш?

ДМИТРО (храпливо). Мене, гадюко, смерть
тобі (затискає кулаки).

ОЛЕНА (через вікно). Ратунку, люди!

СЦЕНА IX.

(Вбігає Данило і кількоро людей. Дмитро хапає Гаю за горло, Данило ловить його в половині).

ДАНИЛО. Стій, чоловіче, що робиш!

ГОЛОС. Виведіть його на двір!

ДМИТРО. Так, вернуся, все спродам, сам піду з торбами і ви підете. . . . (Люди виводять його на силу).

СЦЕНА X.

ОЛЕНА і ГАЛЯ. (Галя кидаєся на груди Олені).

ОЛЕНА. Нащо я його плекала, на що я його пестила. . . . (по хвилі доперва заслona звільна спадає).

Конець II. акту.

А К Т ІІІ.

(Сцена та сама. Хата прибрана дуже бідно. Скрині вже нема, на боці колиска, коло неї маленький хлопчик в сорочці).

СЦЕНА І.

ГАЛЯ (одягнена дуже бідно, похилена над колискою). Цить Мартинцю, цить! Колиши Касуню і Іваня, прийдуть бабуня та принесуть хліба, (цілує дитину). От якого діждалася я щастя! (На середині сцени.) В хаті ні кришочки хліба. Діти з голоду пухнуть, о собі і мамуні не кажу нічого. Начеб сон, минулося літ тільки. Осталася зі всего хата. Грунт, город, плуги, коралі, скриня, все пропало. Пропив все! Колись були ми першими богачами на п'ять сіл, а нині люди лякають нами свої діти. Діди, тай тільки! (Задумуся.) Діти ви мої, діти, на що родилися на світ сей? На

яке нещастє? На яку недолю? Та ні! З малку не
 зазнала ваша мати біди, вона лєся її тепер ухами
 і вас заливає. Може, бути, що пізнійше вам буде
 лекше. (По хвили.) Доле моя сирітська доле, де
 ти поділася? (Підходить до колиски, цілує діти,
 колише і співає:)

СПІВ НАД КОЛИСКОЮ.

Колисала діти мати
 Рада їх приспати,
 Колисала і співала,
 Хоч під серцем горе мала,
 Колисала їх!

Ой ви діти уродливі,
 Ой чого ви нещасливі,
 І холодні і голодні,
 І від лиха несвобідні,
 Бідні діти ви!

Чей заснете на хвилину,
 Чей заснете на годину,
 В сні присниться, приманиться,
 Красна доля вам явиться,
 Красна доля в сні.

Як вас буду колисати,
 На личенька споглядати,

Усміхніться, як явиться
Тая доля, що присниться,
Любі діти вам.
(Задумується).

Входить Олена СЦЕНА II.

(Галя. — Входить Олена, таксамо бідно одягнена).

ОЛЕНА. А що сплять діти?

ГАЛЯ. Заснули, хоч голодні. Бідні діти!

ОЛЕНА. Я принесла пів бохонця хліба. Ледво, що випросилам у Гриньчихи. Кума Парашка обіцяла прислати гладущик молока, а сестра сама покликала в хату і дала дві пригорщі муки і сала кришку. Буде для дітей. Від завтра зачну прясти і для Гриньчихи.

ГАЛЯ. На ваших пальцях вже і пушок нема від веретена.

ОЛЕНА. А ти менше робиш? І доки того буде? На все є кінець, а для нас ні смерти, ні поради.

ГАЛЯ. Не гнівіть Бога! Його свята воля знає, що робить!

ОЛЕНА. Дивися! Чи є ту ще що в хаті, що можна винести? Ані одної подушки, лаву навіть, сито, нецки, все виніс з хати. Коли ми їли теплу

страву? Мабудь зо три дні тому. . . . Де маєток наш, де статок?

ГАЛЯ. Видно така була воля Божа! Хто спротивитись її годен?

ОЛЕНА. Завтра роковини смерти покійника. У нас не то, що нема що дати на Боже, а нема крайцаря, ні куска хліба старцеві дати. . . .

ГАЛЯ. Чи треба біднійших як ми? Тепер все одно. Бодай не бє, не катує ні мене, ні вас.

ОЛЕНА. За то сором на цілу громаду. Що но чи у Жида під лавою або в арешті громадським, або в рові. Малі діти бігають за ним, посміхуються.

ГАЛЯ. А свої добре що малі ще. Ах мамо! Кобим не боялася гріха, подусила бим своїми руками, най би не кляли свого батька і мене, щом їх породила! (Плаче).

ОЛЕНА. Не плач! Гірше не буде, як є. . . . Слухай но Галю, чи знаєш ти, що якось на ті дні кінчатся літа Пилипови на твоїм ґрунті і хаті.

ГАЛЯ. Не мій то ґрунт, а дітей моїх. Скінчиться час, то до тамтої хати перенесетесь з дітьми, будете радили як могли, а я остануся тут.

ОЛЕНА. Бог з тобою! Чого бись тут остава-ла, на яку біду? З ким, з п'яницею?

ГАЛЯ. Мамуню! Я присягала йому перед Богом, що не покину його до самої смерти. І так буде! Нехай він буде найгірший, то все він мій

чоловік! Ось і йде до хати. Возьміть мамо зі мною колиску і Мартинця, винесемо до комори, щоби не побудив їх. (Виносять колиску).

Виходить
Дмитро

СЦЕНА ІІІ.

(Ті самі і Дмитро, оброслий, босий, свита обдерта, лице запите, на пів без розуму, співаючи якусь нісенітницю; стає по середині сцени, смієся).

ДМИТРО. А видиш, господар прийшов. Давай бабо їсти. Всего добра. Борщу, каші, печених барабоць. А багато, бо господар голоден. (Сідає).

ГАЛЯ: (кладе перед нього хліб і дрібку соли).

ДМИТРО. От є хлібець святий і сіль. Коби ще цибулька. Газдине, дайте но часнику. Галю, Галюсю моя, не гнівайся на твого Дмитруня, та ти моя жінка. (Їсть). Добрий хліб, начеб пасха. Мамо? А коли буде Великдень? Буде м'ясо на Великдень, ая....

ГАЛЯ. Дмитре, що ти виговорюєш! Начеб цілком дурний.

ДМИТРО. Не гнівайся, ти моя жінка, а хліб добрий.

ОЛЕНА. Дмитре, Дмитре, що сталося з тобою? Подивись на себе. А ти був господар. Де ціле добро батьківське? Мортко взяв!

ДМИТРО. Ая! Мортко взяв! Ще хата лишилась, наша хата.

ОЛЕНА. А в ній все пусто. Що було, все ти пропив. Образ стягнув зі стіни.

ДМИТРО. Правда. Стягнув, що правда, то так.

ГАЛЯ. Тепер вже нема що брати. Перше стерегли ми тебе, не лишали самого в хаті, тепер хіба діти заставиш, бо більше нема нічого.

ДМИТРО. Нема таки! (Дивиться під лаву: до сцени). Щось ворохаєся, ого!...

ОЛЕНА. Чи ти Бога в серцю не маєш? Схаменися! На що зійшов ти! Твої діти хіба дідо-водами стануть. А тямиш, як тобі було, коли ти був дитиною? І в небі не буде ліпше!

ДМИТРО. Правда, добре було! Мама смажила бублики на олію. (До сцени) Ей, чи то не квочка?

ОЛЕНА. А нині на що зійшов ти? Скажи! ком?

ДМИТРО. Правда, добре було, мама не да-
~~(Не ліпше було передне, як все нлило достат)~~
 вали нічого робити, сварилися з татом, годували мене, ангеликом звали, гроші давали. . . .

ГАЛЯ. А ти відплатився їм за то добро. Нині мама голодом примирає, а давнійше то ти бив їх ще.

ДМИТРО (все глядить незнатно під лаву).

Бив, правда! (До сцени) Коби квочка! Сура купить, дасть цілу шістку.

ОЛЕНА. Ой за то, що пестила я тебе, за то карає мене Бог. Не слухала я твого батька, діждалася потіхи. . . .

ДМИТРО. Та я господар, тільки той Мортко дресья зі мною, ая. Галю, знаєш жінко, я положуся на лаві спати.

ГАЛЯ. Спи кілька хочеш. А до дітей заглянь як заплаче котре.

ДМИТРО. Добре, добре! (Кладеся спати на лаві і удає, що спить).

ГАЛЯ. Мамуню! От таке життя наше! Я піду до тітки молоти. Хати нема чого замикати. До заставу нема вже нічого.

ОЛЕНА. А я піду в село, може де прядива ще візьму і скоро поверну до дітей. Капі треба зварити їм і тобі лишити.

ГАЛЯ. Ні, мені не лишайте, а дайте йому. Він теплої страви не їв вже з тиждень. (виходить).

СЦЕНА IV.

ОЛЕНА (сама). Кілько серця у ньої. Вона його ще любить. А яке її життя було! І не згадувати. І хто винен тому? Ах, Господи, ти знаєш! Як день так ніч каюся я! Я виновата! Я пестила його і відтягала від роботи, покривала перет

батьком! І діждалася. . . . Прийшло каєнне, та за пізно. Карас Бог і його і мене і внуки мої. Карас і в четвертім поколінню карати буде (виходить).

СЦЕНА V.

(Дмитро сам, по хвили підноситься з лави і підходить на перед сцени).

ДМИТРО. Побачу, що таке! (Заглядає під лаву). Бігме, квочка. Дурні баби мусіли забути, а то були би сховали. Буде шістка, — ні, дві! Спродам і виплю! Та че ту в коршмі! Піду на друге село, до Ханці. . . . виплю! Буде празник. . . . Недам нікому і понюхати. Петро помер, Гриць в криміналі, я сам А за чоботи Стефана не дізналися; я украв і заніс до Ханці і не дізналися хто. О! ходи, ходи, підем! (Бере квочку, стає на середині, глядить в вікно). О, війт іде! Може за чоботи. (Кладе квочку і засуває під лаву).

СЦЕНА VI.

Входить Павло.

(Дмитро і Павло.)

ПАВЛО. Ов, ти сам Дмитре? Жінки нема?

ДМИТРО. Нема! (До сцени) Чи за чоботи, чи ні!

ПАВЛО (до сцени). Давно не був я в тій хаті! Боже, як тут пусто! І подумати, що то хата найпершого богача в селі колись. Так то Бог карає гріхи людські. (До Дмитра.) Слухай но Дмитре! Я маю тобі щось сказати! В селі стали пропадати то кури, то інші річи.

ДМИТРО (до сцени). За чоботи не згадує.

ПАВЛО. Люди стали тебе посуджувати, і хто знає, чи не справедливо. Я не знаю, чи то ти, чи ні, но яко вийт, кажу тобі, що як мені в селі що згине, то скажу жандармам аби до тебе взяли.

ДМИТРО. Я нічого не знаю. Я господар прецінь!

ПАВЛО. Стямися чоловіче! Таж ти сотворений на образ божій. Літ пару тому, я говорив тобі, схаменися, бо зійдеш на блудну дорогу, на жебрачу торбу. Жінка, мати, діти, голодом пухнуть вже через тебе.

ДМИТРО. А правда, правда, все через мене! Ая! такой так!

ПАВЛО (до сцени). Скажу жінці, аби тут принесла який подарунок! Бідна Олена, бідна Галя! (до Дмитра). А ти памятай собі! Стережися, абись на кінець не дістався до криміналу. (Виходить).

СЦЕНА VII.

ДМИТРО (сам). Дурний! За чоботи не знає! Чекай, будеш мені грозити, то і тебе обкраду, ще і підложу огонь. Овва, війтом став! Велике діло! (Витягає квочку) Ходи небоже, ходи, підемо до Ханці. (Дмитро ховає квочку поза себе).

Входить Мортко СЦЕНА VIII.

(Дмитро і Мортко в шовковім жупані, з довгою люлькою).

ДМИТРО. А во! Мортко!

МОРТКО. Що за Мортко! Ти свиня. Пан арендар, ти піяк, як ти кажеш, що? Я твої свині пас, чи що?

ДМИТРО. Та не гнівайся. (Хоче квочку сховати під лаву та повертається так, що Мортко бачить її).

МОРТКО. Що то за курки? Ти вкрало де?

ДМИТРО. Ні, пст, то моєї баби! Насадила, тай забула заперти до комори, я зобачив, тай хотів занести. . . .

МОРТКО. Ну, ну, добре! Я тобі дам за тої курки три шістки!

ДМИТРО (плеще в долоні). Три шістки.

МОРТКО. Слухай, Дмитро, що ти в той ха-га, чи той кучу будеш робило?

ДМИТРО. Що? Я господар!

МОРТКО. Таке господар а свиня, то одно. Той хата, то за рік за два піде за податки а тебе нагонять. Ти так чи так, підеш з торбем, продай мені тоте хате.

ДМИТРО. А жінка, діти, га? Я господар!

МОРТКО. Ну, жінки, воно собі порадить! Воно і так на зиму не буде тебе годувало, бо само умре з голоду. На що тобі таке? (Тихо) А ти думаєш, що я за чоботи не знаю, дурне Дмитро, я все знаю! Маєш іти в зимі з торбем, то іди тепер! Я тобі за хата дам ще 20 ринських?

ДМИТРО. Що кілька?

МОРТКО. Ну, 20 ринських! Може мало?

ДМИТРО. Двайцять ринських! Добре, Мортку, добре, давай! Я піду, вже знаю де. . . . Давай!

МОРТКО. Тихо, ша! Не кажи нікому. Приходи зараз до мене, а квочку візьми, там є писмо готове, дістанеш гроші. Я тобі позичу свиту і чоботи і поїдемо зараз до міста.

ДМИТРО. Добре, Мортцуню, добре, який ти добрий, іду, іду!

МОРТКО. Ну, я чекаю! (Виходить).

СЦЕНА IX.

ДМИТРО (сам). Двайцять ринських! На злість Павлови і жінці. Чекай, квочку візьму до торби, в коморі є торба до сіяння. (Іде до комори). Діти сплять! Дурні діти. Двайцять ринських! Гм, а жінка, діти! мати. . . . Шкода!! Е, проженуть на зиму, що мені! Піду по світі, люди дадуть ялмужну, (кладе торбу через плече, бере квочку). Ходи, на що тебе тут! (Поступає до дверей.) Може квочку лишити? Галя буде плакати! На що? Я господар і кінець! Піду. Двайцять ринських може мало! Стара хата, дубова. Тато клав! Шкода! Ні, не шкода, піду, на що мені хати. Жінки не видно (глядить в вікно). Скорше, аби не добачила. (Виходить).

Входять, Олена і Галя.

(Олена і Галя — Галя несе гладушик і іде просто до комори)

ОЛЕНА. А се що? Двері отворені на розтіж? Дмитра нема? Решето на середині! А Бог би тя покарав! Галю, Галю!

ГАЛЯ. Що таке матусю?

ОЛЕНА. Дивися, той Ірод забрав квочку. Я і забула сховати!

ГАЛЯ. Послідне взяв!

ОЛЕНА. Боже, чи нема в Тебе справедливости!

ГАЛЯ. Мамуню! Дайте спокій! Взяв, пропа-ло. І він бідний! Не дивуйтеся, сам не знає, що робить! Він не звик до голоду.

ОЛЕНА. Правда, я пхала в нього всякі ласонці. Моя вина!

Входить Данило СЦЕНА XI.
(Ті самі і Данило).

ДАНИЛО. Бійтеся Бога, хиба не знаєте, що сталося? Та Дмитро продав хату Морткови за 20 золотих. Взяв гроші, перевісив торбу і хильцем потягнув до Ханці. По дорозі переказував, аби вам сказати, що іде за прошенням хлібом.

ОЛЕНА. Продав хату! Послідне. Тепер і мені іти з торбами.

ГАЛЯ. О ні! На щастє є тепер для нас хата. Там будемо жити. Тепер і я з вами піду. Не плачте, добро у тій хаті було колись, то утікло воно, прийшли злидні. Минулися і вони на тім місці, може не підуть нашим слідом за нами.

ДАНИЛО. Та здоганяйте! Може відберете гроші, та для дітей буде.

ГАЛЯ. О ні! Най бере, сеж його батьківщина. Дасть Бог сили, на діти зароблю я, хоч бим

мала руки по лікті відробити. Так, мамо. Бог з ним. Може світ научить його розуму; а если має таки конче нужденно, без Бога пропадати, то нехай бодай наші очі не бачуть того.

Входить Павло СЦЕНА XII.
(Ті самі і Павло).

ПАВЛО. Здорові були! Я все вже знаю. Продав хату, та добре, що пійшов. Він пустився на найгіршу дорогу, став красти. У Стефана пропали чоботи, жандарми стали трясти у Ханці, знайшли, дізналися, що украв Дмитро. Прийшли за ним, я зацитькав справу. Най світ його учить розуму.

ОЛЕНА. І тої ганьби я діждала!

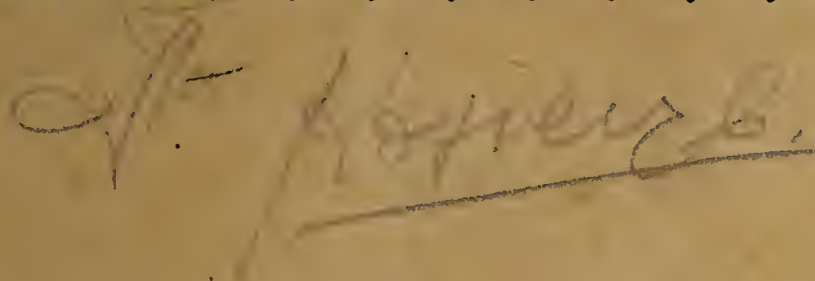
ГАЛЯ. Мамо, Бог з вами, не плачте! (Падає їй на груди; за сценою чути голос дзвінка).

ПАВЛО. Завтра свято. В церкві помолитесь Богу за нього.

ГАЛЯ. А Він один спасти його зможе!

(Заслона спадає).

Кінець акту III.

AKT IV.

(Дієся в хаті Галі в присілку. Хата прибрана як звичайно. На лаві сидить Олена, стара вже бабуся о палици. коло її ніг Касуня і Іваньо.)

СЦЕНА I.

(Олена, Касуня, Іваньо).

ЛОЛЕНА. Так, так, мої діточки. Покійний ваш дідусь також ходив на панщину, і я ходила. Тяжка була сея панщина. Били, катували, знущалися! А як же настала свята воленька, то люди так плакали з радости! На землю падали, цілували її, а тішилися, що вже панщини не будуть робити. Покійний наш дідусь був потім війтом цілих десять літ і на дальше громада просила, та вже не хотів дідусь, бо не здужав.

КАСУНЯ. А я була у дідуса на цвинтари. А там таких цвіточок! Мама полола їх!

ОЛЕНА. Там до дідуся і я піду спати, піду мої дітоньки.

ІВАНЬО. Ні, мама вас не пустять! Не підете, ні! А щоби ми самі робили без вас?

ОЛЕНА. Ви виростете, будете великі, станете зарабляти, люди будуть вас поважати.

КАСУНЯ. Бабуню, а коли прийде наш тато? Я не бачила ще тата.

ОЛЕНА. Не знати, коли верне. Тато пішли далеко, далеко!

ІВАНЬО. А тато були такі добрі, як мама і ви?

ОЛЕНА (до сцени). Бідні діти! А мені приходитьсь на старости літ брехати. (Голосно) Ваш тато був колись такий, як і ви, невеличкий і добрий був. Опісля, став господарем, ми тоді жили в селі.

КАСУНЯ. Я бачила тоту хату. Там Мортків син сидить.

ОЛЕНА. Може, тато верне, а може і ні. А ви моліться за тата, що дня, бо він дуже, дуже бідний. А тепер Касуню, побігни, подивись, чи мама не ідуть, вже вечерів. Мартинко прийде з робо-

ти і корову приженуть, будемо вечерю ладнати
А завтра дітоньки свято.

ІВАНЬО (плеще в долоні). Свято, свято!
Підемо до церкви.

КАСУНЯ. І до дідуся на могилки.

Віт одити ~~КАСУНЯ~~ П.

(Ті самі і Галя, старша о 10 літ.)

ІВАНЬО (бігне до матери). Мама! мама!

КАСУНЯ (таксамо). Мама! Вже прийшла
мама.

ГАЛЯ. Добре, діточки, мама прийшла, будемо ладнати вечерю, опісля я змию вам головки і ляжете спати. А тепер бігайте зайняти нашу красуню, бо вже череда з поля йде. (Касуня і Іваньо вибігають).

СЦЕНА ІІІ.

(Олена і Галя).

ОЛЕНА. Бідні діти! Нині знов питали мене за татом.

ГАЛЯ. Десять літ минуло! Ані згадки про нього. Так, завтра свято. Саме десять літ тому,

як продав хату і пішов в світ. Певно десь помер між чужими людьми, без Бога, без святої сповіді.

ОЛЕНА. Як то минають літа тоті! Я не думала ніколи, що Господь Бог дасть мені ще тільки літ життя. Та кому ж за то дякувати, як не тобі. Тих десять літ гарувала ти, працювала на дітей і на мене. І Бог батько, якось живемо ми бідно, та спокійно.

ГАЛЯ. Одна журба тисне моє серце. Що діється з ним? Чи живе він? О, коби вернув, став чоловіком, най би діти побачили батька. Або коби дізнатися, чи помер, аби дати помянути його душу. Всеж він чоловік мій був, а ваша дитина.

ОЛЕНА. Галю! Я молюся день і ніч о тебе. Нехай би вернув, хочай умерти межи своїми. То і гадки нема. Десять літ, се не одна хвиля. Між чужими не легко жити, таж "світ не батько, а доля не ненька, не стерпить бурі билина маленька".

ГАЛЯ. Мамуню! Завтра поставимо свічку перед св. Николаєм, може нас потішить, освідомить.

СЦЕНА IV.

(Вбігає Касуня і Іваньо. В хаті робиться темнійше).

КАСУНЯ. Вже є красуля і вівці є! Буде молоко, молочна каша, буде, буде.

ІВАНЬО. Молочна каша, а я буду їсти деревляною, великою ложкою.

(За сценою чути голос). Слава Ісусу Христу. "Отче наш, иже єси на небесіх".

ОЛЕНА. Якійсь старець божій прийшов помолитися за алмужну. Галю, клич в хату, найспічне собі.

ІВАНЬО. Я боюся!

ГАЛЯ. Кого дитино? Старця божого? Не бійся. (Іде до дверей, відчиняє їх). Просимо в хату, спочити.

Входить Дмитро.

СЦЕНА V.

(Ті самі і Дмитро, посивілий, з торбами).

ДМИТРО. Слава Ісусу Христу!

ОЛЕНА. На віки слава! Сідайте дідусю! З далека ідете, що?

ДМИТРО. З далека, дуже з далека. За свя-
тим хлібом з молитвою. Від села до села. Всюда
добрі люди, погибати не дають.

ГАЛЯ. Сідайте дідусю. Незабавом буде ве-
черя готова, повечеряєте з нами.

ДМИТРО. Дякують вам за ласку. Бог за-
платить!

ОЛЕНА. А опісля може і підночуєте, де бу-
дете по ночах ходили. Є свіже сіно, час славити
Бога теплий, в stodilci в сам раз спічнете.

ДМИТРО (до сцени). Якись добрі люди! Мо-
же чим і подарують. (Голосно). Дякую вам, дай
Боже щасливо прожити і діждатися всякої поті-
хи.

ОЛЕНА. Ой, знаємо ми, що то голод. Бо ми
також набідувалися і тепер розкошей нема у нас.

Входить Мартина.
СЦЕНА VI.

(Ті самі і Мартин).

МАРТИН. Добрий вечер всім!

ГАЛЯ (цілує його в голову). А що вернув
ти, дуже змучений, що?

МАРТИН. Е, ні, мамо! День минув скоро, а
завтра свято. Ось вам в платку 18 шусток. Пан
заплатив за 19 днів роботи.

ГАЛЯ. Добра дитино! Малий ти, а робиш на нас всіх.

ОЛЕНА. Буде завтра на свічку для св. Ніколая. Сховай Галю за образ.

(Галя ховає за образ коло Дмитра, той дивиться з під ока).

ДМИТРО (до сцени). Вісімнайцять шусток. Великі гроші. Як би їх дістати. Давно не мав тільки!

ГАЛЯ. А ти сину сідай, спічни! Дав Бог гостя — старець божій, не минув нашої хати.

(На сцені чиниться вечірний тяжкий сумрак).

ОЛЕНА. І що там дідусю, де в світі чувати?

ДМИТРО. Біда всюда однакова! Нема добра

ГАЛЯ (коло печи). Ой нема, нема. Є на світі дōля, та хто її має, є на світі воля, та хто її знає.

ОЛЕНА. Є люди на світі, сріблом, золотом сяють.

ГАЛЯ. Здаєся панують, а долі не мають!

КАСУНЯ. Мамо, світить каганець. Вже темно, я боюся. . . .

ГАЛЯ. Зараз, дітоньки, зараз.

ДМИТРО (до сцени). Спробую! (Легко оглядаючись витягає руку за образ, витягає платок з грішми і ховає за пазуху). Удалось, треба утікати.

ОЛЕНА. Красна нічка буде. Давно не було так хорошого часу. Благословить Бог добрим людям.

ДМИТРО. Славити Його за тоє!

ІВАНЬО. Мамо! Я хочу їсти.

ГАЛЯ. Зараз Іваньо буде вечера. От вже і каганець засвічу! (Світить.) Так, видно в хаті.

Входять Павло і Стефан

СЦЕНА VII.

(Ті самі, Павло і Стефан).

ПАВЛО. Слава Богу!

ОЛЕНА. На віки слава!

СТЕФАН. Ми з війтом були за орудкою, та поступили до вас, подивитись, як живете.

ГАЛЯ. Спасибіг за се! Ніч місячна, ясна, можете посидіти і поговорити.

ОЛЕНА. І так зіслав Бог гостя, старця божого, то і дізнаємося, де що чувати!

(Павло і Стефан сідають).

ПАВЛО. А ви з далека дідусю?

ДМИТРО. З тих сторін, та бував далеко. Вже літами ходжу по світі. Колись був господарем, мав жінку, діти, та нещастє, все минулося.

ОЛЕНА. Буває таке на світі, недалеко шукати.

СТЕФАН. А ви дідусю всюда по світі буваєте. Мусите старців знати не мало. Може ви чули за якого з нашого села? Молодий ще був, як пішов з відси.

ДМИТРО. Коби знати який, то може і знаю, ріжних людей доводилося на віку бачити.

ПАВЛО. Сумна то історія. Послухайте, розкажу: Вже десять літ десь буде тому, так кумо, правда, буде десять літ?

ОЛЕНА. Саме десять літ нині минає, якраз перед завтрішнім святом.

[ПАВЛО. У нас жив господар, багатий, чесний, поважаний. От чоловік тої старої жінки! Мав си́на, здав на нього майно ціле. Та син прогайнував все. . . . (Дивиться на Дмитра, що міниться на лиці). Що вам таке?

ДМИТРО. Нічого, так якось, говоріть далше.

ПАВЛО. Тай продав хату, кинув усе і пішов лишивши діти на поталу чужим людям. Щастем, що жінка була добра, роботяча, мала ще свою по матери хату то не дала дітям і старій матері з голоду померти. Но, вам щось не добре?

ДМИТРО. Ні, но якось так дивно мені робиться, начеб морозить.

ПАВЛО. І від того часу не знати, де дівся. Пронав як камінь в воду!

СТЕФАН. Діти вже і виросли, от найстарший хлопчик, а то дрібні ще.

ОЛЕНА. Коби вернув, бодай умерти на своїй землі. Ой, я, я то винна, щом пестила, перед батьком укривала на зле дозволяла, казала, най там! І діждалася я! Бив жінку, на мене підносив руку. Збещестив наш рід, майно прогайнував і десть, певно межи чужими помер.

ГАЛЯ. Не згадуйте за тоє, мамо! Ми прецінь давно йому простили! Най би дав звістку о собі! От завтра хочемо дати на Боже до св. Николая, може нас потішить, може він де живе ще,

то поверне, а ні то хоч би знати де помер та помянути його душу.

СТЕФАН. Таки так, десять літ тому. Памятаю я, мав тоді шкоду. Ще і квочку забрав.

ДМИТРО. Ой!

ВСІ. Що вам таке?

ДМИТРО (падає на коліна). Господи, не карай мене так тяжко!

ОЛЕНА. Що вам таке, дідусю?

ДМИТРО. Мамо! Жінко! Діти! Простіть мені, то я.... я.... Дмитро. (Припадає до ніг матері).

ПАВЛО. Господи!

ГАЛЯ (одночасно з Павлом). Дмитре!

ОЛЕНА (підносить його). Сину мій!

(Саджають плачучого Дмитра на лаві. Всі стоять коло нього. Мартин з далека, Касуня і Іваньо глядять перелякані на все).

ДМИТРО. Так, то я! Сам не знав, як зайшов до тої хати. (Плаче).

ГАЛЯ. Не плач, утоли серце, ти межи своїми. Ми нічо не памятаємо що було.

(Олена тримає його голову).

ДМИТРО. Скитався я світом гріх до гріху до давав. Нераз їла мене совість, мов гадюка під серцем. Все ставало на очах. Покійний тато кожної ночі. . . . Не помагала ні горівка ні нічо. Де я не був! Всюда то само! Діти мої діти. . . . І по що я зайшов до вас, на новий гріх! Ах, болить серце, так мені тяжко. . . .

ПАВЛО. Молися Богу, у Нього прощення і забуття. (До дітей.) Ходіть діти, се тато ваш, ходіть.

ОЛЕНА. Ходіть, привітайте, ви молилися все за нього.

ІВАНЬО. Я не хочу, я боюся. . . .

ДМИТРО. Рідні діти бояться мене! І як не боятися. Я піяк. . . . проклятий. . . . злодій. . . .

ОЛЕНА. Дмитре! Дмитре!

ГАЛЯ. Чоловіче, не говори того. Нехай не чують діти. Вони не знають того! Вони училися все шанувати пам'ять свого батька. . . .

ДМИТРО. Серце пукає, якось мені так тяжко. Дивіться (витягає з за пазухи платок з грішми). Я обікрав нині ще свої діти, обікрав їх кер-

ваву працю. О, як мені тяжко Мамо! Жінко!

ОЛЕНА. Ми все тобі простили. Будь тільки добрим і чесним, а віджиєш серед нас. Бог дасть щастє і забуттє того, що колись було.

ДМИТРО. Ні, Бог не простить! За батька, за матір, за жінку, діти, за тільки людської кривди як пече мене під серцем.

ГАЛЯ. Дмитре, молися Богу! У Нього все можливо!

ДМИТРО (падає на коліна). О, Боже, прости мені грішному. Я гірше Юди, прости мені. (Клониться і падає на землю, його підносять і саджають на лаві). Пече мене, в очах темно Мамо Галю, діти де ви? О, знов тато перел очима. Та якісь раді, як тоді, коли то Галю, тямиш нас вінчали Душно мені діти не проклиняйте ой

ПАВЛО. Умирас Діти клякайте до ніг батька. (Мартин з плачем клякає. Касуня також Іваня Стефан тримає за руку).

ОЛЕНА (з плачем). Боже, мій Боже!

ГАЛЯ (підтримує голову Дмитра). Дмитре, се діти твої.

ДМИТРО. Дай вам Боже всего добра. Простіть мені. Господи. . . . темно. . . . мамо. . . . Галю. . . . Я хочу жити при вас. . . . каюся. . . . діти. . . . жінко, не пести їх. . . . бо бідна. . . . на світі (тихо) пещена дитина. . . . Боже, темно. . . . мені. . . . прости. . . . каюся. . . . мамо. . . . ах! (Умирає).

(Німа сцена. Всі клякають. Галя примикає йому очі).

ОЛЕНА (тихо). Сину мій. . . . я винна. . . . я. . . . Бідна на світі. . . . пещена дитина!

(Клонить голову на його коліна. . . . по хвили за-слона спадає).

КОНЕЦЬ.

